

สารคดีท่องเที่ยว

สพนาย วศวิทยากุล

วัฒนธรรมไทยล้ำค่า ในราชอุทยานที่อัมพวา

ในความรู้สึกของเรา ถ้าพูดถึงสถานที่ท่องเที่ยวแล้วจังหวัดสมุทรสงครามน่าจะเป็นจังหวัดระดับต้นๆ ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวเตร่ เพราะแม้ว่าจังหวัดสมุทรสงครามจะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่น้อยที่สุดกว่าทุกจังหวัดจนได้ชื่อเป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดในประเทศ แต่ที่นั่นเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีธรรมชาติที่สวยงามมากมายกระจายไปทั่วทั้งจังหวัด โดยเฉพาะที่อำเภออัมพวา ซึ่งเป็นดินแดนประวัติศาสตร์และธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง เช่น ตลาดน้ำท่าคา ตลาดน้ำบางน้อย ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา บ้านแมวไทย วัดบางกุ้ง ร้านขนมคุณยาย พิพิธภัณฑสถานไทย วัดบางแค่น้อย อาสนวิหารแห่งพระบังเกิด และอุทยาน ร.2 ซึ่งมีทั้งสถานที่ท่องเที่ยวแบบไปกลับวันเดียว หรือจะเที่ยวแบบพักค้างก็ได้ ที่นั่นรองรับได้ทั้งสองคณะ เพราะมีทั้งโฮมสเตย์ รีสอร์ท และโรงแรม ไว้บริการความสะดวกนักท่องเที่ยวอย่างพร้อมพรั่ง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นอย่างดี

บรรยากาศแบบไทยโบราณบริเวณพิพิธภัณฑ์

พวกเราคณะเดินทางท่องเที่ยว ตกลงกันแล้วว่าจะไปท่องเที่ยวที่อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม **“แบบเข้าไปเย็นกลับ”** เพราะการเดินทางสะดวกและอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากมายนัก จุดหมายของพวกเราคือ ไปสัมผัสแบบไทยที่อุทยาน ร.2 และเที่ยวชมตลาดน้ำอัมพวา เพราะสถานที่สองแห่งนี้อยู่ในเส้นทางเดียวกันและอยู่ใกล้เคียงกัน

เวลา 08.00 น. เริ่มออกเดินทางจากสี่แยกพุทธศาสนา มุ่งหน้าไปตามถนนสาครเกษมผ่านอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ตรงไปเลี้ยวขวาเข้าถนนหลวงหมายเลข 35 คือ ถนนธนะบุรี - ปากท่อ ขับรถด้วยความเร็วปานกลาง มองสองฝั่งถนนไปแบบเพลินๆ แต่ไม่ประมาท จนถึงกิโลเมตรที่ 63 เลี้ยวขวาเข้าตัวเมืองสมุทรสงครามซึ่งส่วนมากมักเรียกกันว่า ตลาดแม่กลอง ซึ่งมี **“ตลาดร่มหุบ”** เป็นสถานที่ท่องเที่ยวดัง ขับรถเลยไปไม่นานนัก เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 325 คือ ถนนสมุทรสงคราม - บางแพ ซึ่งสองฝั่งถนนมีต้นไม้หลายชนิดขึ้นปะปนอยู่กับอาคารบ้านเรือน เป็นบรรยากาศแบบชนบททั่วๆ ไป ของเมืองไทย ขับตรงไปเรื่อยๆ ถึงหลักกิโลเมตรที่ 36 - 37 เลี้ยวเข้าทางแยกซ้าย ซึ่งมีรถขับสวนทางไปมาค่อนข้างมากไประยะทางประมาณ

1 กิโลเมตร ก็ถึงที่หมายคือ **“อุทยาน พระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย”** หรือ **“อุทยาน ร.2”** ตามที่ชาวบ้านนิยมเรียกขาน วนหาที่จอดรถอยู่หลายนาที เพราะลานจอดรถด้านหน้าอุทยานส่วนหนึ่งได้กลายเป็นตลาดขายสินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก ขายเสื้อผ้า และเป็นร้านอาหารไปแล้ว ส่วนที่เหลือก็มีรถทัวร์จอดริมถนนปิดทางเข้าจอดเสียอีก เลยทำให้เสียเวลาไปอย่างไม่น่าจะเกิดขึ้นแบบนี้

บรรยากาศแบบไทยโบราณบริเวณพิพิธภัณฑ์

บรรยากาศแบบไทยโบราณบริเวณพิพิธภัณฑ์

มองจากถนนด้านหน้าอุทยานเข้าไปภายในอุทยานก็เริ่มสัมผัสได้ถึงหลายสิ่งหลายอย่างเป็นแบบไทยๆ แต่ก่อนที่จะไปชมในอุทยาน มารู้จักอำเภออัมพวา กันก่อนนะครับ

อัมพวา เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งอยู่ที่ถนนโชติราษฎร์ ตำบลอัมพวา มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 170 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตปกครองเป็น 12 ตำบล คือ ตำบลอัมพวา ตำบลสวนหลวง ตำบลท่าคา ตำบลวัดประดู่ ตำบลเหมืองใหม่ ตำบลบางช้าง ตำบลควนอ้อม ตำบลปลายโพงพาง ตำบลบางแค ตำบลแพรกหนามแดง ตำบลยี่สาร และตำบลบางนางลี่ มีประชากรประมาณ 56,100 คน

อัมพวา เป็นชุมชนเก่าแก่ริมน้ำที่ยังคงเอกลักษณ์การตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำ ในอดีตชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณสองฝั่งคลองอัมพวา พื้นที่บริเวณนี้ติดต่อกับพื้นที่ตอนบนของจังหวัดในเขตอัมพวา และพื้นที่บางส่วนของอำเภอบางคนที เดิมเรียกว่าแขวงบางช้าง เป็นชุมชนเล็กๆ ที่มีความเจริญทั้งทางด้านการเกษตรและการค้าขาย มีหลักฐานว่า ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยา แขวงบางช้างมีตลาดค้าขายเรียกว่า **“ตลาดบางช้าง”** นายตลาดเป็นผู้หญิงชื่อ น้อย มีบรรดาศักดิ์เป็น **“ท้าวแก้วพลิก”** นายตลาดผู้นี้อยู่ในตระกูลเศรษฐีบางช้าง ซึ่งต่อมาเป็นราชินิกุล **“ณ บางช้าง”**

บรรยากาศทั่วๆ ไปในบริเวณอุทยาน ร. 8

บรรยากาศทั่วๆ ไปในบริเวณอุทยาน ร. 8

ในพุทธศักราชสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายรัชสมัยพระเจ้าเอกทัศ โปรตเกล้าฯ ให้นายทองด้วง ขวบ้านอัมพวา (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) เป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นเมืองจัตวา ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา ต่อมาหลวงยกกระบัตรได้แต่งกับคุณนาค บุตรีเศรษฐีบางช้าง และได้ย้ายบ้านไปอยู่หลังวัดจุฬามณี ต่อมาเมื่อไฟไหม้บ้าน จึงได้ย้ายไปอยู่ที่หลังวัดอัมพวันเจติยารามอีก 3 ปี

เมื่อพุทธศักราช 2310 กรุงศรีอยุธยาแตกฝ่ายพม่า หลวงยกกระบัตรได้ตัดสินใจอพยพครอบครัวหนีพม่าเข้าไปอยู่ในป่าลึก (บันทึกบางฉบับเขียนว่า ไปอยู่ในเขตเมืองราชบุรี) ในระหว่างนี้ ท่านแก้วหรือตอนหลังคือ สมเด็จพระศรีสุทธารักษ์ พี่สาวของหลวงยกกระบัตร ได้ให้กำเนิดบุตรหญิงคนหนึ่งตั้งชื่อว่า บุญรอด ซึ่งต่อมาได้เป็น สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้นเมื่อพระยาวชิรปราการ (พระยาตาก) ได้กู้เมืองขับไล่พม่าออกไปหมดแล้ว และได้สถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าตากสิน หลวงยกกระบัตร จึงได้อพยพครอบครัวกลับมาที่อัมพवादังเดิม

ในท่วงนี้เองคุณนาคก็ได้คลอดบุตรคนที่ 4 เป็นบุตรชายชื่อ จิม (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) กล่าวกันว่าขณะนั้น หลวงยกกระบัตรตั้งบ้านเรือนอยู่หลังวัดอัมพวาเจติยารามคือ บริเวณที่ตั้งอุทยาน ร.2 นั้นเอง

หลังจากนั้นหลวงยกกระบัตรก็ได้กลับเข้ารับราชการอยู่กับ สมเด็จพระเจ้าตากสิน โดยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระราชวรินทร์ เจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา ร่วมยกทัพทำศึกตลอดระยะเวลายาวนานจนกระทั่งมีบรรดาศักดิ์เป็น เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก และปราบดาภิเษกขึ้นเป็น สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตันราชวงศ์จักรี คุณนาคภรรยาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี คุณนาคคุณนาค ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี และเนื่องจาก สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีทรงเป็นคนพื้นบ้านบางช้างมาก่อน จึงมีพระประยูรญาติที่สนิทสนมประกอบอาชีพทำสวนต่างๆ อยู่ที่บางช้างมาก เมื่อคุณนาคได้รับการสถาปนาเป็น สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี จึงนับเป็นราชินิกุลบางช้าง และเกี่ยวดองเป็นวงศ์ราชานิกุลบางช้างด้วย สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีทรงเสด็จเยี่ยมพระประยูรญาติเสมอๆ จึงมีคำเรียกอัมพวาว่า “สวนนอก” คือสวนบ้านนอกที่เป็นวงศ์ราชานิกุลบางช้าง สวนบางกอกเป็นสวนของเจ้านายในราชวงศ์จักรีเรียกว่า “สวนใน” และมีคำกล่าวที่ว่า “บางช้างสวนนอก บางกอกสวนใน” จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จึงเลิกไป

خانเรือน

ออกนอกเรื่องไปเรื่อยจนเกือบลืมกลับ แต่ก็เพราะเรื่องมันเกี่ยวพันกับเรื่องราวของอุทยาน ร.2 ก็เลยเล่าละเอียดเพื่อความเข้าใจที่ดี และรู้จักที่ไปที่มาของราชอุทยานแห่งนี้ได้มากขึ้น

เดินผ่านประตูรั้วอุทยานเข้าไปขวามือ ต้องแวะก่อนเลย อาคารทรงไทยเป็นที่จำหน่ายบัตรเข้าชมอุทยานครับไม่แพงเลย ผู้ใหญ่ 30 บาท เด็ก 10 บาท มองบรรยากาศทั่วๆ ไป ภายในอุทยานมีความรู้สึกเหมือนกับการกำลังเดินเข้าไปในบ้านสวนของเศรษฐีในชนบทคือ มีอาณาเขตกว้างขวางร่มรื่นด้วยไม้ประดับและไม้ยืนต้นนานาชนิด มีบ้านทรงไทยแบบโบราณๆ ที่สวยงามมาก มีถนนลาดยางเป็นทางเดินผ่ากลางอุทยานตั้งแต่ด้านหน้าไปจนสุดถึงด้านหลังอุทยาน เป็นถนนกว้างพอที่จะให้รถยนต์แล่นสวนกันได้ แต่ทางอุทยานไม่อนุญาตให้ขับรถเข้าไปครับ ถ้าอยากจะชมความงามของบ้านทรงไทย ศิลปวัฒนธรรมไทยโบราณที่ล้ำค่า ต้องเดินเข้าไปอย่างเดียวเลยครับ แต่พูดไปแล้วก็คุ้มเกินคุ้ม เพราะที่นั่นจะได้สัมผัสอากาศที่เย็นรื่นจากลมแม่น้ำ เพลิดเพลินตากับสีสันของไม้ดัดไม้ประดับและต้นไม้ใหญ่น้อยภายในอุทยาน ที่กว้างขวาง ที่จัดวางไว้อย่างงามในศิลปะแบบไทยและจีนมีนในอารมณในการเที่ยวชมวัตถุโบราณอันล้ำค่าที่หาดูได้ยาก

อุทยาน พระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร.2) เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ของมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ ร.2 ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณที่ได้พระราชทานศิลปวัฒนธรรมอันงดงามไว้เป็นมรดกแห่งชาติ จนได้รับการยกย่องให้พระองค์เป็นบุคคลสำคัญของโลก จากองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ณ บริเวณนี้เคยเป็นบ้านของหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) และเป็นที่ประสูติของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ร.2 แต่ต่อมาได้เป็นที่ประดิษฐานของวัดอัมพวันเจติยาราม มีเนื้อที่ประมาณ 11 ไร่ ซึ่งพระสมุทรเจดีย์เจ้าอาวาสเป็นผู้มอบถวายให้เป็นที่ตั้งราชอุทยาน

นอกจากบรรยากาศแบบไทยโบราณ หรือไทยชนบทที่ร่มรื่นเย็นสบายแล้วในอุทยาน ร.2 ยังมีสิ่งล้ำค่าที่หาดูยากควรแก่การศึกษาและพบเห็นมรดกอีกหลายอย่าง และที่เป็นเพชรเป็นหัวใจของอุทยาน ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ มรดกทางวัฒนธรรมอัมพวา หรือ “พิพิธภัณฑ์ s.2”

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
บุคคลสำคัญของโลก

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ตัวอาคารเป็นบ้านทรงไทยติดกัน 4 หลัง แบ่งการจัดแสดงภายในออกเป็นส่วนๆ ไป คือ ที่หอกกลางภายในประดิษฐานพระบรมรูปรัชกาลที่ 2 และจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุต่างๆ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งส่วนมากก็เป็นสิ่งของเครื่องใช้ประจำบ้านเรือน เช่น เครื่องเบญจรงค์ เครื่องถ้วยโอхайม หัวโขน และสิ่งอื่นๆ อีกล้วนสวยงามล้ำค่า น่าเสียดายที่ไม่มีโอกาสถ่ายภาพมาให้ชม (เพราะห้ามถ่ายภาพ) มีห้องขายซึ่งจัดแสดงให้เห็นถึงลักษณะสภาพความเป็นอยู่ของผู้ชายในสมัยนั้นที่มีความกล้าหาญ มีพระพุทธรูปสำหรับกราบไหว้บูชา มีแท่นพระบรมมหาราชูปถัมภ์ซึ่งเป็นของรัชกาลที่ 2 ส่วนห้องหญิง แสดงให้เห็นถึงลักษณะสภาพความเป็นอยู่ของหญิงไทยโบราณ มีโต๊ะเครื่องแป้ง มีคันฉ่อง และที่พานเรือนมีการจัดแสดงการจัดบ้านความเป็นอยู่แบบไทยโบราณ ตกแต่งด้วยกระถางไม้ดัด ไม้ประดับ

ห้องครัวและห้องน้ำ จัดแสดงลักษณะครัวไทยโบราณ มีหม้อหุงต้ม มีเตาไฟ มีถ้วยชาม และห้องน้ำ นอกจากนี้ยังมีห้องจัดแสดงอาวุธสงครามโบราณ และห้องแสดงเครื่องดนตรีไทย

อาคารศึกษาอาศรม

เรือประพาสอุทยาน

นอกจากอาคารบ้านทรงไทยพิพิธภัณฑณ์แล้ว หน้าอาคารยังมีโรงละครกลางแจ้งที่มีเนินดินเป็นเชิงชั้นลดสำหรับการชมด้วยบริเวณทั่วๆ ไปร่มรื่นด้วยสวนพฤษชาติที่มีร่มเงาจากต้นไม้ขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ในวรรณคดีไทย ซึ่งน่าจะปลูกไว้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ เพราะแต่ละต้นจะมีป้ายชื่อและอธิบายสรรพคุณไว้ เช่น ต้นยี่สุ่น ทับทิมหนู สารภี และมะพร้าวพญาขอ ซึ่งเป็นมะพร้าวพันธุ์หายากที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดฯ ให้นำมาปลูก ถ้ายังไม่เหนียวหรือต้องเดินให้ทั่วก็ไปเลยครับ ด้านหลังอุทยานไปนั่งพักผ่อนที่ท่าน้ำซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งมีศาลาเอนกประสงค์สำหรับพักผ่อนและชมบรรยากาศริมแม่น้ำแม่กลอง และเดินชมบ้านทรงไทย ชมพิพิธภัณฑณ์และสิ่งล้ำค่าอื่นแล้ว แต่ยังไม่ได้ชมรูปปั้นไกรทองแห่งชาติวัน รูปปั้นสังข์ทอง และเรือประพาสอุทยาน ก็ไปชมเสียก่อนกลับ จะถ่ายภาพไว้เป็นที่ระลึกด้วยก็ได้ เพราะห้ามถ่ายภาพเฉพาะบนเรือนทรงไทยพิพิธภัณฑณ์เท่านั้น

ในอุทยาน ร.2 มีโบราณวัตถุล้ำค่าและแบบไทย วิถีไทย ซึ่งทรงคุณค่าควรแก่การไปสัมผัส ไปพบเห็น เพื่อการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมไทยโบราณ รู้จักพืชพันธุ์ไม้ในวรรณคดีนานาชนิด สินค้าพื้นเมือง และตีต๋ำบรรพกาลที่ร่มรื่น โปร่งโล่ง เหมาะอย่างยิ่งที่จะไปเยี่ยมชมบรรพกาลเข้มข้นแบบไทยที่อนุรักษ์ไว้ เพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ได้พระราชทานศิลปวัฒนธรรมอันงดงามไว้เป็นมรดกแห่งชาติ จนได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก

รูปปั้นในวรรณคดีอยู่กลางแจ้ง

หอกกลาง